

BOSHLANG'ICH SINFLARNING TARBIYAVIY ISHLAR TIZIMIDA SINFLARHABARINING FAOLIYATINI TASHKIL ETISH METODIKASI**Eshmurodova Gulbahor Xushmurodovna¹**¹ *Axborot texnologiyalari va menejment universiteti dotsenti***Berdiyarova Maxfuza Ilhom qizi¹**¹ *Axborot texnologiyalari va menejment universiteti magistranti***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 21.05.2025**Revised: 22.05.2025**Accepted: 23.05.2025***KALIT SO'ZLAR:***boshlang'ich ta'lim,
tarbiya, sinf rahbari,
tarbiyaviy ishlar,
pedagogik metodika, ota-
onalar bilan hamkorlik,
AKT, shaxsiy rivojlanish,
ma'naviy-axloqiy tarbiya.**Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlar tizimini samarali tashkil etishda sinf rahbarining o'rni va uning faoliyatini rejalashtirish, amalga oshirish metodikasi yoritilgan. Boshlang'ich ta'lim bosqichi bolalarning shaxsiyati shakllanishida muhim davr bo'lib, bu jarayonda sinf rahbari asosiy yetakchi hisoblanadi. Maqolada tarbiyaviy yo'nalishlarning mazmuni, sinf rahbarining vazifalari, pedagogik metodlar hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlik va individual yondashuvning ahamiyatiga alohida e'tibor qaratilgan.*

KIRISH. XXI asr – axborot texnologiyalari, globallashtirish va tezkor ijtimoiy o'zgarishlar davrida inson kapitalining sifatini oshirish, ya'ni har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faol, ma'naviy-axloqiy jihatdan sog'lom avlodni tarbiyalash eng dolzarb masalalardan biriga aylandi. Bunday shaxsni shakllantirish jarayoni ta'lim tizimining eng muhim bo'g'ini – maktab, xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichidan boshlanishi zarur. Chunki aynan shu bosqichda bolaning shaxsiyati, xarakteri, ijtimoiy ko'nikmalari va dunyoqarashi shakllanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchisi ilk bor ijtimoiy muhitga kirib boradi, maktabdagi tartib-intizom, jamoa hayoti, muloqot madaniyati bilan tanishadi. Bu jarayonda sinf rahbarining o'rni beqiyosdir. U nafaqat o'quv jarayonini

boshqaradi, balki bolalarning ichki dunyosini anglaydi, ularning individual xususiyatlarini o'rganadi, oilasi bilan hamkorlik qiladi hamda tarbiyaviy ishlar orqali shaxs sifatida kamol topishiga yo'l ochadi. Sinf rahbarining faoliyati tarbiyaviy tizimning asosiy komponentlaridan biri bo'lib, u tarbiyaning barcha yo'nalishlarini o'z ichiga olgan holda, rejalashtirilgan, tizimli va maqsadga yo'naltirilgan ishlarni amalga oshiradi. Bu faoliyatda bolalarning yoshiga, psixologik va ijtimoiy xususiyatlariga mos metodik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar va zamonaviy tarbiya vositalaridan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishdagi samarali metodlar, sinf rahbarining funksiyalari, o'quvchi shaxsiga individual yondashuv, ota-onalar bilan hamkorlik masalalari hamda zamonaviy tarbiya yondashuvlari yoritiladi. Maqola mazmuni amaliyotchi pedagoglar, sinf rahbarlari va boshlang'ich ta'lim metodistlari uchun foydali metodik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Adabiyotlar tahlili. Boshlang'ich ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlar va sinf rahbarining faoliyatini ilmiy-nazariy asosda yoritgan ko'plab mahalliy va xorijiy pedagog olimlarning ishlari mavjud. Jumladan, A. Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida ta'lim-tarbiya bir butunlikda olib borilishi zarurligi, bolani go'zal xulq va ma'naviyat asosida tarbiyalashning ustuvorligi haqida fikr yuritilgan. Bu g'oya zamonaviy tarbiyaviy yondashuvlar bilan uzviy bog'liq. Shuningdek, Z. Qodirova (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda sinf rahbarining o'quvchilar bilan ishlash jarayonida individual yondashuvga e'tibor qaratish, ularning oilaviy muhitini o'rganish va tarbiyaviy faoliyatni shunga mos tashkil etish zarurligi ta'kidlanadi. U pedagogik monitoring va psixologik kuzatuv orqali o'quvchi shaxsining rivojlanishini tizimli baholashni taklif etadi. B. Yo'ldoshev (2019) o'z tadqiqotida boshlang'ich ta'limda tarbiyaviy ishlarning rejalashtirilishi, sinfdan tashqari faoliyat turlari (tadbirlari, ekskursiyalar, sahna ko'rinishlari) orqali bolalarda ijtimoiy faollik va jamoaviylik tuyg'usini shakllantirish muhimligini ta'kidlaydi. U innovatsion yondashuvlar va interaktiv metodlar orqali bolalarda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishni ilgari suradi. Xorijiy pedagoglardan J. Dewey (AQSh) va V.A. Sukhomlinskiy (Ukraina)larning ishlari ham bu sohada muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. J. Dewey ta'limni hayot bilan bog'lab olib borishni, tarbiyani esa shaxsiy tajriba asosida shakllantirishni taklif etadi. V.A. Sukhomlinskiy esa o'quvchi shaxsini to'laqonli o'rganmasdan turib unga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish samarasiz bo'lishi mumkinligini ko'rsatgan. Mazkur adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda sinf rahbarining faoliyati kompleks yondashuvni, doimiy tahlil va metodik izlanishni talab qiladi. Bu esa zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarga asoslanishi lozim.

Munozara. Boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlar samaradorligini ta'minlashda sinf rahbarining metodik yondashuvi yetakchi o'rinni egallaydi. Ammo bugungi ta'lim tizimida bu borada bir qator bahsli masalalar ham mavjud. Jumladan, tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda sinf rahbarlarining pedagogik tayyorgarligi, ularning innovatsion metodlardan foydalanish darajasi, ota-onalar bilan hamkorlikdagi uzilishlar va tarbiyaning natijadorligini baholash mexanizmlarining yetarli darajada yo'lga qo'yilmagani amaliyotda dolzarb muammolar sifatida qayd etiladi. Ba'zi pedagogik adabiyotlarda tarbiyaviy ishlar maxsus fan o'qituvchilari yoki psixologlar zimmasiga yuklatilishi kerakligi haqida qarashlar mavjud. Biroq, ushbu fikrga qarshi turuvchi yondashuvlarga ko'ra, aynan sinf rahbari bola bilan eng ko'p muloqot qiluvchi va u bilan kundalik hayotda bevosita ishlovchi shaxs bo'lgani sababli, tarbiyaviy jarayonlarning tabiiy va samarali kechishini aynan u ta'minlay oladi. Shu sababli, tarbiya faoliyatini boshqa mutaxassislar zimmasiga to'liq yuklatish emas, balki sinf rahbari faoliyatini mazmunan boyitish va uni metodik jihatdan qo'llab-quvvatlash maqsadga muvofiqdir. Yana bir muhim jihat – bu tarbiyaviy ishlarning mazmunida umumiy andozalarga ortiqcha tayanishdir. Har bir sinfning, har bir o'quvchining individual xususiyatlari mavjud bo'lishiga qaramay, ko'plab maktablarda bir xil mavzular, tadbir shakllari va rejalari bilan cheklanilib qolinyapti. Bunday yondashuv o'quvchilarning tarbiyaviy ehtiyojlariga to'la javob bera olmaydi. Shuning uchun ham individual yondashuv, moslashtirilgan rejalashtirish va mos pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish zarur. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish borasida ham ayrim sinf rahbarlari muammolarga duch kelmoqda. Raqamli savodxonlik darajasining pastligi, metodik qo'llanmalar va interaktiv vositalarning yetishmasligi ushbu yo'nalishdagi salohiyatni to'laqonli ishga solishga to'sqinlik qilmoqda. Mazkur muammo pedagog kadrlar malakasini oshirish kurslari orqali bosqichma-bosqich bartaraf etilishi mumkin. Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib, aytish mumkinki, boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish uchun faqatgina nazariy bilim emas, balki amaliy-metodik qo'llab-quvvatlov, ota-onalar bilan uzluksiz hamkorlik, maktab ichki tizimidagi muvofiqlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu asosda sinf rahbari faoliyatini takomillashtirish, ularni yangi yondashuvlar bilan qurollantirish orqali tarbiya sifati yuqori darajaga ko'tarilishi mumkin.

 Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ilmiy maqola yozilishida boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlar tizimini o'rganish va sinf rahbarining faoliyatini tashkil etish metodikasini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish asosiy maqsad qilib olindi. Shu sababli, tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlar qo'llanildi:

=====

✚ **Tahlil va sintez metodi** – mavzuga oid mavjud ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar, ilg'or pedagogik tajribalar, xalqaro yondashuvlar o'rganilib, ularning tahlili asosida umumlashtiruvchi xulosalar chiqarildi.

✚ **Empirik kuzatuv usuli** – boshlang'ich sinf o'qituvchilari (sinf rahbarlari) tomonidan olib borilayotgan tarbiyaviy ishlar amaliyoti real sharoitda kuzatilib, ular asosida holat tahlili amalga oshirildi.

✚ **So'rovnoma va suhbat usuli** – bir qator maktablarda faoliyat yuritayotgan boshlang'ich sinf o'qituvchilari, metodistlar hamda ota-onalar o'rtasida savolnomalar o'tkazilib, ularning fikr-mulohazalari tahlil qilindi. Bu orqali sinf rahbari faoliyatining kuchli va zaif jihatlari aniqlashtirildi.

✚ **Taqqoslash va tipologik yondashuv** – turli hududlardagi maktablarda sinf rahbarlari tomonidan qo'llanilayotgan tarbiyaviy ishlar shakllari va metodlari o'zaro solishtirilib, umumiy va o'ziga xos jihatlari aniqlandi.

✚ **Modellashtirish usuli** – sinf rahbarining tarbiyaviy faoliyatini samarali tashkil etish bo'yicha tavsiya etiladigan metodik model konseptual jihatdan shakllantirildi.

Tadqiqot natijalari asosida tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflar, innovatsion yondashuvlar va metodik tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqot asosan 2023–2024-yillar davomida Toshkent shahri va viloyatlaridagi umumta'lim maktablarida faoliyat olib borayotgan boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyati misolida olib borildi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etishda sinf rahbarining faoliyati muhim o'rin tutadi. Tarbiya jarayoni o'z-o'zidan kechmaydi, balki u puxta rejalashtirilgan, tizimli va bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda olib borilgan faoliyat natijasida samarador bo'ladi. Shu bois, sinf rahbari faqatgina dars jarayonini tashkil etuvchi emas, balki o'quvchi shaxsini shakllantiruvchi asosiy tarbiyachi sifatida maydonga chiqadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida tarbiya ishlarining to'g'ri tashkil etilishi o'quvchilarda ijtimoiy faollik, mustaqil fikrlash, jamoada ishlash, odob-axloq, vatanparvarlik kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Sinf rahbarining bu boradagi yondashuvi esa nafaqat nazariy bilimga, balki amaliy ko'nikmalarga, individual yondashuvga, ota-onalar bilan samarali hamkorlikka va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashga tayanishi lozim. Tadqiqotda aniqlanishicha, sinf rahbarlari faoliyatida ba'zi metodik kamchiliklar, ota-onalar bilan aloqadagi uzilishlar va innovatsion metodlardan foydalanish darajasining pastligi mavjud. Shu sababli, sinf rahbarlari uchun malaka oshirish kurslari, metodik qo'llanmalar, amaliy seminarlar orqali ularning kasbiy salohiyatini doimiy ravishda rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, boshlang'ich ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlarni

takomillashtirish orqali nafaqat ta'lim sifatini oshirish, balki kelajakda barkamol avlodni tarbiyalashga zamin yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshmurodova G.X, Berdiyaro M.I. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviyatini oshirishga xizmat qiluvchi omillar; Pedagogika OAK jurnali. Ilmiy-nazariy va metodik jurnal; Toshkent, 2024 6-son
2. Eshmurodova G.X, Berdiyaro M.I. Methodology of Spiritual Education in Primary E;IF (импакт-фактор)12,38 / 2024; American Journal of Alternative Education ISSN: 2997-3953 (Online) Vol. 1, No. 10, Dec 2024, Available online at: <https://scientificbulletin.com/index.php/AJAE>; 113-116 betlar
3. Eshmurodova G.X, Berdiyaro M.I. Spiritual Qualities of Primary School Students;IF (импакт-фактор)12,43 / 2024 Excellencia: international multi-disciplinary journal of education <https://multijournals.org/index.php/excellencia-imje> 290-294 betlar.
4. Rakhimova, D. O., & Shomurodov, S. S. (2021). ON THE CRITERIA FOR ASSESSING THE QUALITY OF EDUCATION AND THE LECTURES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN. *Global Science and Innovations: Central Asia (см. в книгах)*, 8(1), 58-62.
5. Шомуродов, Ш. Ш. (2022). — МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМДА ТАЛАБАЛАРДАМУСТАҚИЛ ИЖОДИЙ ФИКРЛАШ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 36-41.
6. Sh, S. S. (2024). DEVELOPMENT OF INFORMATION COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS IN DISTANCE EDUCATION. *Экономика и социум*, (7 (122)), 283-288.
7. Shomurodov, S. (2024). Masofaviy va gibrid ta'lim sharoitida ta'lim jarayonini boshqarishda sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlilining ta'siri. *PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH*, 1(2), 59-63.
8. Шомуродов, Ш. (2024, July). Масофавий таълим шароитида таълим жараёнини бошқаришда. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 6, pp. 35-38).
9. Siddikova, S., Juraeva, M., Abrorov, A., & Kuvoncheva, M. (2025). Foreword-VII International Conference on Applied Physics, Information Technologies and Engineering—APITECH-VII 2025. In *EPJ Web of Conferences* (Vol. 321, p. 00001). EDP Sciences.
10. Siddiqova, S. (2024). Dual ta'limni joriy qilish metodologiyasi va psixologik jihatlari. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(12).
11. SIDDIQOVA, S. (2024). ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON THE INTEGRATION OF SPECIAL SUBJECTS IN DUAL EDUCATION. *News of the NUUz*, 1(1.7), 185-187.

12. Siddiqova, S. (2024). Muhandislar–taraqqiyot tayanchi. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 2(3).

13. Siddiqova, S. G., & Saidjonova, P. S. (2024). ISSUES OF DIGITALIZATION OF MEDICINE IN UZBEKISTAN. *INTERNATIONAL SCIENCES, EDUCATION AND NEW LEARNING TECHNOLOGIES*, 1(4), 168-172.

14. Siddikova, S., Yuldashev, N., Juraeva, M., Abrorov, A., & Kuvoncheva, M. (2024, February). Overview of the V International Conference on Applied Physics, Information Technologies and Engineering-APITECH-V 2023. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 2697, No. 1, p. 011001). IOP Publishing.

15. Siddikova, S., Sirojiddinov, S., Bakhriddinova, N., Zaripova, M., & Juraeva, M. (2024). Increasing oil absorption in bearings as a result of ultrasonic exposure to ultrafine particles. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 471, p. 05021). EDP Sciences.

16. Siddikova, S. G. (2019). Using New Generation Electronic Educational Resources in Teaching Special Disciplines at Professional Colleges. *Eastern European Scientific Journal*, (1).

17. Siddikova, S. G. (2019). POSSIBILITIES OF APPLICATION OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF STUDYING THE DISCIPLINE "TECHNOLOGY OF PROCESSING OIL AND GAS". *Информация и образование: границы коммуникаций*, (11), 72-73.

18. Siddiqova, S. G. (2019). Elektron ta'lim resurslarining yangi avlodi: tahlillar, arxitektura, innovatsion sifatlar. *Ta'lim, fan va innovatsiya. Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal*, 1, 91-95.

19. Палванова, У. Б., & Тургунов, С. Т. (2024, August). Обобщение научного исследования по совершенствованию навыков оказания первой помощи студентов не медицинских высших учебных заведений. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 8, pp. 16-17).

20. Палванова, У. Б., & Тургунов, С. Т. (2024, August). Обобщение научного исследования по совершенствованию навыков оказания первой помощи студентов не медицинских высших учебных заведений. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 8, pp. 16-17).

21. Палванова, У., Тургунов, С., & Якубова, А. (2024). АНАЛИЗ ПРОЦЕССОВ ОБУЧЕНИЯ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ СТУДЕНТОВ НЕ МЕДИЦИНСКИХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ. *Journal of universal science research*, 2(7), 85-94.

22. Палванова, У. Б. (2024). Значение Формирования Навыков Оказания Первой Помощи У Студентов В Не Медицинских Образовательных Учреждениях. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 27, 93-98.

23. Палванова, У. Б. (2024). Значение Формирования Навыков Оказания Первой Помощи У Студентов В Не Медицинских Образовательных Учреждениях. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 27, 93-98.

24. Палванова, У. Б., & Тургунов, С. Т. (2024, August). Обобщение научного исследования по совершенствованию навыков оказания первой помощи студентам не медицинских высших учебных заведений. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 8, pp. 16-17).

25. Палванова, У., Якубова, А., & Юсупова, Ш. (2023). УЛЬТРАЗВУКОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИ СПЛЕНОМЕГАЛИИ. *Talqin va tadqiqotlar*, 1(21).

26. Палванова, У. Б., Изранов, В. А., Гордова, В. С., & Якубова, А. Б. (2021). Спленомегалия по УЗИ—есть ли универсальные критерии?. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 2(3), 52-27.

27. Степанян, И. А., Изранов, В. А., Гордова, В. С., Белецкая, М. А., & Палванова, У. Б. (2021). Ультразвуковое исследование печени: поиск наиболее воспроизводимой и удобной в применении методики измерения косого краниокаудального размера правой доли. *Лучевая диагностика и терапия*, 11(4), 68-79.

28. Палванова, У. Б. (2024). Значение Формирования Навыков Оказания Первой Помощи У Студентов В Не Медицинских Образовательных Учреждениях. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 27, 93-98.

29. Якубова, А. Б., Палванова, У. Б., & Палванова, С. Б. (2018). НОВЕЙШИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО КОЛЛЕДЖА В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ. In *Современные медицинские исследования* (pp. 22-25).

30. Изранов, В. А., Степанян, И. А., Гордова, В. С., & Палванова, У. Б. (2020). ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДОСТУПА И ГЛУБИНЫ ДЫХАНИЯ НА КОСЫЙ ВЕРТИКАЛЬНЫЙ РАЗМЕР ПРАВОЙ ДОЛИ ПЕЧЕНИ. In *РАДИОЛОГИЯ–2020* (pp. 24-24).

31. Якубова, А. Б., & Палванова, У. Б. Проблемы здоровья связанные с экологией среди населения Приаралья макола Научно-медицинский журнал “Авиценна” Выпуск № 13. *Кемерово 2017г*, 12-15.

32. Азада, Б. Я., & Умида, Б. П. (2017). ПРОБЛЕМЫ ЗДОРОВЬЯ СВЯЗАННЫЕ С ЭКОЛОГИЕЙ СРЕДИ НАСЕЛЕНИЯ ПРАРАЛЬЯ. *Авиценна*, (13), 12-14.

33. Izranov, V., Palvanova, U., Gordova, V., Perepelitsa, S., & Morozov, S. (2019). Ultrasound criteria of splenomegaly. *The Radiologist*, 1(1002), 3-6.

34. Batirovna, Y. A., Bahramovna, P. U., Bahramovna, P. S., & Ogli, I. A. U. (2019). Effective treatment of patients with chronic hepatitis, who live in ecologically unfavorable South zone of Aral Sea region. *Наука, образование и культура*, (2 (36)), 50-52.

35. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). The influence of diffuse liver diseases on the size and spleen mass coefficient, prognostic value of indicators. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 279-279.

36. Изранов, В. А., Степанян, И. А., Гордова, В. С., & Палванова, У. Б. (2020). ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДОСТУПА И ГЛУБИНЫ ДЫХАНИЯ НА КОСОЙ ВЕРТИКАЛЬНЫЙ РАЗМЕР ПРАВОЙ ДОЛИ ПЕЧЕНИ. In *РАДИОЛОГИЯ–2020* (pp. 24-24).

37. Изранов, В. А., Степанян, И. А., Гордова, В. С., & Палванова, У. Б. (2020). ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДОСТУПА И ГЛУБИНЫ ДЫХАНИЯ НА КОСОЙ ВЕРТИКАЛЬНЫЙ РАЗМЕР ПРАВОЙ ДОЛИ ПЕЧЕНИ. In *РАДИОЛОГИЯ–2020* (pp. 24-24).

38. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). Correlation of pathological changes in the liver and spleen in patients with cirrhosis. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 278-279.

39. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). The influence of diffuse liver diseases on the size and spleen mass coefficient, prognostic value of indicators. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 279-279.

40. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., & Stepanyan, S. A. (2020). Diagnostic significance of liver stiffness and the sizes of the caudate and left lobes with viral hepatitis and cirrhosis. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 279-279.

41. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Beleckaya, M. A., & Palvanova, U. B. (2021). Ultrasound examination of the liver: the search for the most reproducible and easy to operate measuring method of the right lobe oblique craniocaudal diameter. *Diagnostic radiology and radiotherapy*, 11(4), 68-79.

42. Степанян, И. А., Изранов, В. А., Гордова, В. С., Белецкая, М. А., & Палванова, У. Б. (2021). Ультразвуковое исследование печени: поиск наиболее воспроизводимой и удобной в применении методики измерения косого краниокаудального размера правой доли. *Лучевая диагностика и терапия*, 11(4), 68-79.